

← [Forrige artikel](#)

Vaerk

Kategori: [Anmeldelser](#)

Visninger: 303

Del artikel: [f](#) [t](#) [in](#)

VAERK

Museumssamlinger, politik og opbygning

Aarhus Universitetsforlag. 211 sider illustreret, 249.95 kr.

Af [Per Ole Schovsbo](#)

VAERK er en antologi der indeholder syv spændende artikler om midtjyske museers fælles håndværks-projekt, kaldet VAERK, finansieret af Slots- og Kulturstyrelsen. Formålet er at sikre museernes samlinger af håndværk den nødvendig forsknings- og formidlingsmæssige værdi samt at udbrede den viden og de erfaringer, der blev skabt i løbet af museernes indsamlingsarbejde.

Indledningen er skrevet af Aske Hennelund Nielsen, Museum Give, og drejer sig om betydningsvurdering og håndværk. Betydningsvurdering er kort fortalt genstandenes tilstand og værdi for museets faglighed (ansvars- og virkeområde) og nationens kulturarv – altså om de skal bevares som bevaringsværdige museumsgenstande, udskrives som uregistrerede rekvisitter, eller kasseres. Dernæst skriver Nielsen med rette, at det er vanskeligt at afgrænse håndværk som begreb overfor husflid og industri. Anmelderen ser to niveauer: håndværk som registreret og ofte laugsorganiseret hovederhverv for professionelt oplærte i byerne (og efter 1857 også på landet) der producerede efter bestilling (til kendt marked) - og håndværk som arbejdsprocesser og produkter hvortil identifikationen af værktøjet (og maskinerne) knytter sig. Værktøj og maskiner forstås først når man kender processerne (og de dominerende råmaterialer) der ændrer sig i tid og rum. Det er derfor næsten vigtigere at beskrive processerne end værktøjet og maskinerne, der jo også ændres gennem tid. Husflid er efter N C Roms forklaring i sin Haandgerningsbog (1876 ff) en beskæftigelse med forskellige håndværksprocesser der fremstiller redskaber, inventar eller prydenstande (på svensk: hemslöjd) mens andre også ser husfliden som et vigtigt økonomisk bierhverv ofte udført af husmænd og deres familier på landet som landhåndværk (på svensk: saluslöjd). Industri er derimod et hovederhverv defineret som maskinmæssig men også håndværksmæssig masseproduktion til lager eller til ukendt marked. Problemet med de museale samlingers identifikation og registrering er derfor, at både håndværk, husflid og industri har brugt stort set de samme værktøjer og maskiner til beslægtede arbejdsprocesser (og dominerende råmaterialer) men i forskellige sociale og økonomiske sammenhænge. Derfor afrunder Nielsen sin introduktion med at konstatere, at samlingerne af håndværk i forhold til museernes indsamling er vanskelige at afgrænse – og det påvirker naturligvis betydningsvurderingen af materialet. Museernes

samlingsdatabase SARA er imidlertid et meget brugt redskab til at standardisere samlingernes opdeling og materialebeskrivelser, så de bliver sammenlignelige til gavn for en repræsentativ bevaring af den danske kulturarv for fremtiden.

Aske Hennelund Nielsen redegør derefter i bogens 1. artikel for VAERK-museernes indsamlingspraksis i perioden 1980 til 2021 der var præget af kravet til de statsanerkendte museer om at etablere faglige netværk for at sikre repræsentative indsamlinger af den danske kulturarv. Museernes indsamling var naturligvis ret forskellig, og forfatteren lancerer som forklaring, at indsamlingerne var præget af tre besluttende niveauer hvor Slots- og Kulturstyrelsen er det øverste, dernæst kommer museernes ansvars- og virkeområder og nederst de enkelte inspektørers interesser og viden.

Jesper Meyer Christensen, Museum Midtjylland og Jonas Hørup Ruskjær, Mark/Billund Kommunes Museer giver i antologiens 2. kapitel en gennemgang af Slots- og Kulturstyrelsens kvalitetsvurderinger siden 2004. Artiklen nævner eksempler på kvalitetsvurderingen og Styrelsens vurdering af, hvorvidt de beskrevne genstande er relevante for det pågældende museums arbejdsområde til gavn for museets og primærkommunens samarbejde om at øge det pågældendes museums professionalisering. Anmelderen er måske lidt ængstelig for, at denne proces kan føre museets virksomhed længere væk fra en væsentlig opgave for de lokale museer, nemlig at varetage og synliggøre den lokale identitet, der også indebærer museets egen indsamlingshistorik tilbage til dets grundlæggelse af ivrige amatører ofte omkring 1900.

Mette Højmark Søvsø, Mikkel Kirkedahl Nielsen og Frederik Olaf Dyhr Øelund, Sydvestjyske Museer skriver i bogens 3. kapitel om håndværk på museum – indsamling, registrering og repræsentativitet i historisk og fremtidigt perspektiv. Baggrunden for artiklen er en netop overstået gennemgang af Sydvestjyske Museers håndværkssamling på 13.397 genstandsnumre. Anmelderen mener, at samlingernes historik på de fleste kulturhistoriske provinsmuseer er ret ensartet. De tidligste indsamlinger i løbet af museernes etablering var passive og kunstkammeragtige med ringe eller ingen sagsopbygning, dernæst følger en mere aktiv indsamling med en rimelig dokumentation, og i 1970'erne udførtes de bedste registreringer på nyere tids området. I årtierne fra 1990'erne til omkring 2010 blev indsamlingen af nyere tid ikke prioriteret som en inspektøropgave og kvaliteten af arbejdet daledede. Det betyder ofte at håndværksfagene er indsamlet mere med henblik på etablering af studiesamlinger og spændende udstillinger end for at sikre repræsentative lokale samlinger med nødvendig dokumentation.

Katrine Thorsted Stegmann, Glud Museum, skriver i det 4. kapitel om dokumentationen af samspillet mellem håndværksudøver og værktøj. Det er klart, at værktøjet i sig selv ikke fortæller historie – men håndværkerens brug af værktøjet i de forskellige arbejdsprocesser. Disse processer er vanskelige at beskrive, og derfor har bl.a. Nationalmuseet i 1940'erne optaget film af håndværksprocesser, men da det ofte er sort-hvide stumfilm, mangler de autentiske håndværker-udtryk. Forfatteren går meget filosofisk til værks og mister efter anmelderens mening det umiddelbar overblik over de ret begrænsede muligheder, museerne (og arkiverne) har for at dokumentere fortiden for fremtiden. Man skal undgå at akademisere hverdagens virkelighed. Forsøg med at genskabe fortidens arbejdsprocesser inspireret af den eksperimentelle arkæologi, vil som regel mangle den faglighed som håndværkeren har lært af mesteren og selv har udviklet i løbet af årtier. Nogle har sagt, at akademiker kan man blive i løbet af 4-6 år - mens det tager 30 år at blive en god håndværker.

Joachim Allouche, Museum Sydøstdanmark, fortæller i 5. kapitel om problemerne, der kan opstå, når og hvis man renser værktøj og maskiner så meget, at man fjerner spor fra deres funktion for at sikre genstandens og maskinens bevaring. Forfatteren fremhæver fire eksempler: en langhulsboremaskine der er modificeret med spejl og beviklinger af den gamle håndværker, der ikke længere kunne bruge sine arme. Det andet eksempel er en limkrukke, der indeholdt stærknet snedkerlim (animalsk lim). Hvis man fjernede limresterne, ville krukken ikke kunne illustrere sin funktion på værkstedet. Det tredje eksempel er en fedtet skibshøvl, og det sidste er en symaskine fra en industrivirksomhed med trådrester fra de forskellige kollektioner. Forfatteren konkluderer at skidt og snavs kan være en vigtig del af genstandene og rengøringen derfor destruktiv.

Anders Horsbøl Nielsen, Vejlemuseerne, skriver i 6. kapitel om dokumentation, betydningsvurdering og udskillelse af komplekse museumsgenstande og bruger museernes samlinger af hestevogne som eksempler. Forfatteren, der som aktiv kusk er optaget af hestevognenes kulturhistorie, tager udgangspunkt i vognforskningens og patentakslernes historik. De fleste patentakslers på dansk producerede luksusvogne er af tysk eller engelsk oprindelse, men der er også fremstillet patentakslers på danske smedjer som fx Grejsdalens Hammerværk. Da der er forsket meget lidt både i de nyere personbefordrende hestevogne (luksusvogne), er det forfatterens opfordring at undersøge stempler og mærker på patentakslernes navkapsler, akseltappe og andet jerntøj, der sammen med vognenes arkitektur og fabriksmærker kan kortlægge værkstedernes (og fabrikkernes) produktion. Det er især vigtigt i disse år, hvor flere store vognsamlinger bliver opløst. Anmelderen kender til tabet af Slesvigske Vognsamling, Haderslev og Sparresholm Vognsamling, Andelslandsbyen Nyvang, der bestod af i alt ca. 250 køretøjer med tilbehør, værktøj og specialmaskiner. Hertil kommer, at privatejede vognsamlinger og køreforeninger lader deres køretøjer restaurere med den følge at originalt indtræk, lakering og staffering går tabt selvom vognene overlever.

Michelle Mahler, Mark/Billund Kommunes Museer, skriver i bogens 7. kapitel om jydepotternes fremstilling gennem tiderne. Anmelderen mener, at jydepotternes teknologiske historie kan føres tilbage til jernalderen ligesom andre landhåndværk, huggehusarbejder og husflid, men jydepotternes verden er bedre beskrevet. Jydepotterne var sorte og glatte, fordi de var poleret, røget og reduceret brændt i mile. Oldtidens uglaserede lerkar blev formentlig "tætnet" med indkogte fedtstoffer eller tilsvarende, samtidigt med at de havde kølende egenskaber som følge af skærvens permeable struktur. Jydepottefremstillingen er nævnt i Danske Lov (1683) som en af de tilladte håndværk på landet. De blev fremstillet til husholdningernes åbne ildsted men fortrængtes af jernkomfurets gryder i de første årtier af 1900-tallet. Artiklen beskæftiger sig med jydepotteproduktionen i 1800-tallet med afslutning i begyndelsen af det 20. årh. og diskuterer, hvorvidt produktionen falder ind under begreberne håndværk eller husflid. Anmelderen ser fortsat diskussionen som en akademisk øvelse om, hvorvidt den håndværksmæssige proces udføres af laugsorganiserede fuldtidsarbejdende professionelle pottemagere – eller af uorganiserede deltidsarbejdende pottekonere. Anmelderen mener, at det må være dokumentationen af fremstillingsprocessen og produktet, der er det centrale for museets virksomhed, mens diskussionen om håndværk, husflid eller industri kommer i anden række.

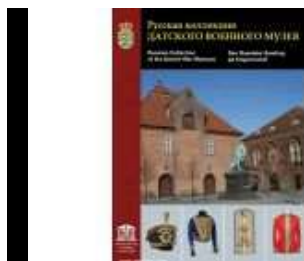
Som forhenværende museumsmand med håndværkserfaring ser anmelderen de lokale museers virksomhed som krydsfelter mellem den lokalbefolkning, der skabte museerne og de akademiske medarbejdere, der viderefører dem. VAERK er derfor et nødvendigt og vellykket projekt, der er med til at lede både de gamle amatører og de unge professionelle museumsfolk frem til et fælles sprog.

[Historie-online.dk, den 21. februar 2024]

← [Forrige artikel](#)

SE RELATEREDE ARTIKLER

BORGMESTERGÅRDEN

DEN GAMLE BY 2012